

De besmetting van de filosofie

PIETER HILHORST

De eerste pogingen van Amerikanen om wijn te maken, liepen uit op een jammerlijke mislukking. Ze deden alles wat de Fransen deden, maar de druiven wilden niet gisten. Dat veranderde pas toen een Franse expert in het druivennat spuugde. De Amerikanen waren te hygiënisch te werk gegaan. Tot de fluim waren de voor het gisten benodigde bacteriën domweg niet aanwezig. De hedendaagse filosofiepraktijk heeft veel weg van de eerste Amerikaanse wijnmakers. Die is te precies. Het geloof in de zuivere rede is opgegeven, maar het zuiver redeneren staat nog altijd hoog in aanzien. Inconsistentie is nog altijd de grootste ondeugd van de filosoof. Zelfs filosofen die doelbewust aansluiten bij alledaagse intuïties proberen in deze onbereflecteerde voorkeuren orde aan te brengen. In feite willen filosofen altijd iets verhelderen, misverstanden wegnemen, zelden misverstanden veroorzaken. Terwijl vernieuwing juist voortkomt uit het productieve misverstand.

Het streven naar consistentie levert de filosofie haar bestaansrecht op. Door langer en vooral dieper na te denken, kan de filosoof tot inzichten komen die leken ontgaan. Maar het vormt tegelijkertijd de grootste bedreiging van de filosofie. Het lijkt belangrijker dat het traktaat consistent is dan dat het relevant is. Alle creativiteit wordt ingezet om tegenstrijdigheden op te sporen bij vakgenoten met meer lef of om slimme voetnoten te plaatsen bij grote filosofen. Elke eigen sprankelende gedachte wordt dood-gewikt en gewogen en een collega die de dode denkers van weleer minder respectvol bejegend en ze schaamteloos gebruikt om een punt te scoren in een publiek debat, wordt met opgetrokken wenkbrauwen bekeken.

Hoe kan filosofie gaan gisten? Hoe komt een vruchtbare besmetting tot stand? Door vreemd te gaan. We moeten, in navolging van de muziek, iets nieuws maken door aan het bekende iets buitenissigs toe te voegen. We moeten met vorm en stijl experimenteren om zo de filosofiepraktijk te besmetten met denkwijzen van buiten de filosofie. Het is tijd voor een filosofische *rock and roll* of een wijsgerige raï. Is het mogelijk om filosofie en satire te mengen? Is het mogelijk om combinaties te bedenken van wijsgeren en gekscheren? Hoe ziet filosofie eruit met stijlfragmenten uit de detective, de videoclip of de sciencefiction? En wat kan je daardoor zeggen, dat anders ondenkbaar blijft?

Of anders gezegd: zitten er in satire of kunst inzichten verscholen, die ook filosofisch interessant zijn? Ik zou in *Krisis* graag een artikel lezen over de voetbalwedstrijd van Monty Python tussen de Griekse en de Duitse filosofen. Gaat het hier om een lachwekkende kritiek op stellen van zijnsvragen of om kritiek op doelrationaliteit,

want wordt er uiteindelijk in een leeg doel gescoord? Idealiter moeten kunstexperiment en filosofisch commentaar gelijktijdig ontwikkeld worden. Dan krijg je pas echt filosofische rock 'n' roll. Maar succes is niet gegarandeerd.

In de kroeg sprak ik ooit een filmmaker die een thriller had gemaakt zonder subject en object. Hij had alle stijlelementen van Hitchcock, zoals de ongepaste close-up, de spannende muziek en het ritme van de montage, gebruikt in een film zonder slachtoffer en zonder dader. Was het mogelijk om dan toch de spanning vast te houden? Hij wilde het subject-objectschema niet vervangen door een subject-subjectverhouding, maar door een object-objectverhouding. Daarom had hij ook gekozen voor plastic speelgoedvissen als 'protagonisten'. De uitdaging bestond eruit om emotie of mededogen op te wekken zonder de vissen te vermensen. De kijker moest worden geraakt zonder zich te identificeren met een van de vissen, maar alleen door anders te kijken, door zich te laten meevoeren door de trucs van Hitchcock. Ik vond het een prachtig experiment en wilde de film direct zien. Maar na nog geen kwartier bleek dat ik hem al had gezien. Ik was het vergeten omdat het filmpje me niet had geraakt, geen mededogen had opgeroepen met anonieme speelgoedvisjes en me niet had aangespoord om de object-objectrelatie anders te bekijken. Op dat moment bekwam me het angstige gevoel dat een filosofisch experiment slechte wijsbegeerte is; dat dorre filosofie toch vruchtbaarder is. Pas in tweede instantie bedacht ik dat het aan de filmer lag. Ik denk dat hij vergeten was om in het aquarium te spugen.